

Araştırma Makalesi / Research Article

ARK ROYAL “İNGİLİZ DENİZ HAKİMİYETİNİ SİMGELEYEN İSİM”¹

Mehmet ARSLAN*

ARK ROYAL “THE NAME SYMBOLIZING THE BRITISH MARITIME DOMINATION”

Öz

16.yüzyılda açık denizler için Avrupa ülkeleri arasında üstünlük kurma mücadelesi vardır. Bu üstünlük kurma mücadelesinde İspanya öndedir. 1588 yılında bu mücadele çerçevesinde İngiltere Ark Royal Savaş gemisi öncülüğünde İspanya’yı mağlup etmiş ve açık denizlerde üstünlüğü ele geçirmiştir. 1636 yılına gelindiğinde Ark Royal İngiltere’nin Medway Nehri’nde batmıştır. Bu batıştan 278 yıl sonra 1914 yılında dünya tarihinin bilinen ilk uçak gemisine Ark Royal ismini vererek, Ark Royal’ın tarih sahnesine geri dönmesini sağlamıştır. Ark Royal’ın geri dönüşüyle beraber ilk görevlendirilme yeri, şubat ayı itibarıyla, Çanakkale olmuştur. Mayıs ayından itibaren ise Ark Royal Çanakkale bölgesinden çekilmeye başlamıştır. Görev alanı sadece Çanakkale ile sınırlı kalmayan Ark Royal uçak gemisi, 1923 yılına kadar İngiltere’ye hizmet etmiştir Bu tarihten sonra uçak gemilerinin en üst modellerine İngiltere bu ismi vererek, Ark Royal ismini yaşatmaya çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ark Royal, Uçak Gemisi, İngiltere, Donanma.

Abstract

There was a struggle between European countries to be superior for high seas during 16th century. Within the struggle for superiority, Spain is foremost. In 1588, within the frame of this struggle, England defeated Spain by the leadership of Ark Royal war ship and gained dominance over high seas. In 1636, Ark Royal

¹ 15-16-17 Mart 2021 tarihlerinde düzenlenen 5. Uluslararası Bilimsel Çalışmalar Kongresi’nde “Ark Royal ‘Bir İngiliz Uçak Gemisi’” adlı bildiri den türetilmiştir. Ancak ilk kez yazılı olarak bu makalede sunulmuştur.

* Dr., e-posta: mehmetrsln@windowslive.com, <https://orcid.org/0000-0003-4936-2531>.

İntihal Taraması: Bu makale intihal taramasından geçirilmiştir.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Mehmet Arslan).

Atıf: Arslan, M. (2021), Ark Royal “İngiliz Deniz Hakimiyetini Simgeleyen İsim”, *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(3), s. 1017-1035, <https://doi.org/10.11616/asbi.960973>.

Makale Gönderim Tarihi: 01.07.2021

Makale Kabul Tarihi: 20.09.2021

sank in Medway River of England. In 1914, 278 years after the sinking, Ark Royal was enabled to return to the stage of history by naming the first airplane carrier known in the world history after Ark Royal. With the return of Ark Royal, as of February, its first field of assignment was Dardanelles. As of May, Ark Royal began to withdraw from Dardanelles. Ark Royal Airplane Carrier whose field of assignment was not limited to Dardanelles, served for England until 1923. After this date, England tried to carry on the name Ark Royal by naming the top of the line model airplane carriers after this name.

Keywords: Ark Royal, Aircraft Carrier, England, Navy.

1. Giriş

Bu çalışmayla birlikte 1 savaş gemisi ve 4 uçak gemisi olmak üzere Ark Royal ismini alan İngilizlere ait toplam 5 gemi tanıtılmıştır. Çalışmada ilk olarak Ark Royal gemisinin ortaya çıkışı, ilk Ark Royal gemisinin batışından yaklaşık 278 yıl sonra Ark Royal ismini alan uçak gemisinin Çanakkale deniz harekâtındaki faaliyetleri, bu uçak gemisinin Çanakkale bölgesinden ayrılışı ve son olarak zaman içerisinde modern dönüşümlerini tamamlayan ve Ark Royal ismini alan diğer uçak gemileri hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışma içerisinde 5 Ark Royal şöyle sıralanmıştır: Ark Royal Savaş Gemisi (1587-1636), Ark Royal Uçak Gemisi-I (1914-1923), Ark Royal Uçak Gemisi-II (1938-1941), Ark Royal Uçak Gemisi-III (1950-1978), Ark Royal Uçak Gemisi-IV (1981-2013). Neticede çalışmada temel amaç doğrultusunda Ark Royal isminin verildiği gemiler tanıtılmıştır.

Yapılan geniş literatür taramasının ardından diyebiliriz ki İngiliz kaynaklarında Ark Royal ile ilgili çok fazla kaynak bulunmaktadır. Ancak Ark Royal uçak gemisi Çanakkale harekâtında bulunmasına rağmen Türk literatüründe yerini alamamıştır. Belirtmiş olduğumuz bu husus nedeniyle çalışmanın amacı İngilizlerin efsane ismini ve bu efsane ismin verilmiş olduğu gemileri tanıtarak Ark Royal’i literatürümüze kazandırmak olarak belirlenmiştir. İlk kez böyle bir çalışmanın yapıyor olması da makalenin özgünlüğünü ortaya koymuştur. Son olarak şunu da ifade etmemiz gerekir ki, çalışma, İngiltere’nin gemi sektöründeki gelişimini ya da İngiltere’nin deniz imparatorluğunu anlatmayı hedeflememiştir. Çalışmanın amacı yukarıda belirtilmiştir. Bunun dışında çalışmada bir ismin İngiltere için ne kadar önemli olduğu ve deniz hakimiyetlerinin sembolü olarak gördükleri Ark Royal ismini dönemlerinin son teknolojileri ile donatılmış gemilere vermeye nasıl dikkat ettiklerini göstermek amaçlanmıştır.

Çalışmada arşiv kaynakları olarak Ark Royal uçak gemilerinin komisyon raporları ve Ark Royal operasyon raporları kullanılmıştır. Çalışma ile ilgili Türk arşiv belgelerinde ise kaynak bulunmamıştır. Bununla birlikte konuyu desteklemek adına yerli ve yabancı araştırma eserlerden de

yararlanılmıştır. Yöntem olarak birçok yabancı kaynak olmasına rağmen Ark Royal isminin verildiği gemileri tanıtıcı bilgilerin verildiği kaynaklar özellikle de Ark Royal komisyon ve operasyon raporlarındaki tanıtıcı bilgiler kullanılarak hareket edilmiştir. İsmi tanıtılması konusuna sadık kalınarak konu çok detaylandırılmamış ve geniş yabancı kaynaklar kullanılmamıştır. Çünkü bu kaynaklarda sadece ismin tanıtıcı özelliğinde bulunulmamış teknik ve tarihsel süreçler detaylandırılarak anlatılmıştır. Makalemizin kapsamını bu kaynaklardaki gibi tutulması durumunda çalışmanın makale kapsamından çıkacağı öngörülmüştür. Bundan dolayı çalışmada isim tanıtılmış ve bu ismin verildiği gemiler hakkında bilgiler verilmiştir. Öyle ki verilen bu bilgiler Ark Royal isminin neden sembol bir isim olarak İngiltere için önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Ark Royal “İngilizlerin Deniz Hakimiyetini Simgeleyen İsim” başlıklı bu çalışmanın kaynaklarının tahlili, tasnifi ve değerlendirilmesi ile kaynak gösteriminde bilimsel araştırma ve akademik etik kurallara bağlı kalınmıştır.

2. Ark Royal Savaş Gemisi (1587-1636)

16. yüzyıl Avrupa’sında bölünmüş bir yapı söz konusudur. Öyle ki uluslar ve hanedanlar bu yapı içerisinde kendi arasında Katolik ve Protestanlık olarak bir mücadeleye girişti. (Kennedy, 2002: 60-63). Bu mücadele içerisinde Katolik tarafında yer alan İspanya açık denizlerin en güçlü ülkesidir. İspanya 1540’larda Protestanlığa karşı mücadele etmiştir (Palmer, 2012:59-60). Daha sonrasında ise İspanya gerileme dönemi yaşamış bundan dolayı da Protestanlıkla olan mücadelesini sürdürememiştir. 1580’li yıllara gelindiğinde ise İspanya, Protestan olan ve denizlerdeki başlıca rakibi İngiltere’yi ortadan kaldırmayı istemiştir. Katolik ve Protestan toplumları arasındaki rekabette önde olunması için İngiltere’nin güçten düşürülmesi gerekiyordu. Bu amaç doğrultusunda İngilizlerle 1588 yılında Armada Savaşı olarak adlandırılan büyük deniz savaşını yapmıştır. Yapılan bu deniz savaşında İngiliz donanmasına ait 35 savaş gemisi karşılarında bulunan 128 savaş gemisinden mürekkep İspanyol donanmasını mağlup etmiştir. Döneminin şartlarına göre üstün özelliklere sahip Ark Royal de bu savaşta İngiliz donanmasının amiral gemi rolünü üstlenmiştir (Tincey ve Hook, 1996: 24-29). Neticede bu savaş İngilizlerin yükselişine, İspanya’nın da askeri ve ekonomik olarak yıkımına neden olmuştur (Kennedy, 2002: 76-79).

Bahsetmiş olduğumuz bu savaşın amiral gemisi Ark Royal’in yapım aşamasına baktığımızda savaştan iki yıl önce inşa edildiğini görmekteyiz. Armada Savaşı’ndan iki yıl önce yani 1586 yılında, Sir Walter Raleigh, gemi yapımcısı olan R. Chapman’a, dinsel açıdan kutsal sandık ve nuhun

gemisi gibi anlamları içerisinde barındıran Ark adlı bir geminin yapımı için emir vermiştir. Raleigh daha sonrasında bu gemiye kendi ismini vererek Ark Raleigh yapmıştır. 1587 yılının ocak ayına gelindiğinde de krallık bu gemiyi Sir Walter Raleigh'den satın alarak geminin ismini Ark Raleigh'den Ark Royal'e dönüştürmüştür (Hms Ark Royal, Fifth Commission, 1964-1966: 7). Bu satın alım işleminde kraliyet Sir Walter Raleigh'e 5.000 sterlin ödeme yapmıştır (Richerd, 1999:247)

Ark Royal isminin nasıl ortaya çıktığını anlattıktan sonra tekrardan Ark Royal savaş gemisinin aldığı görevlere dönecek olursak Ark Royal savaş gemisi Armada Savaşı'ndan 8 yıl sonra 1596 yılında İspanya'ya karşı yürütülen Cadiz seferinde İngiliz donanmasının ön saflarında yer almıştır. 1599 yılında ise İspanyollar, İngiltere'yi bir kez daha istila ile tehdit ettiği zaman Ark Royal tekrardan amiral gemisi olarak görevlendirilmiştir. Bu son görevden sonra Ark Royal'e bir daha görev verilmemiştir. İngiltere tahtında bulunan I. Elizabeth zamanında Ark Royal ismini alan bu savaş gemisinin ismi Kral James tahta geçtiği zaman Anne Royal olarak değiştirilmiştir. Bu isim değişikliğinin nedeni ise Danimarka kraliçesi Anne'nin onuruna olmuş olmasıdır. 1625 yılına gelindiğinde Lord Wimbledon'un amiral gemisi olarak Anne Royal'ın de içinde bulunduğu donanmayı bir keşif seferi için Cadiz'e çıkarmış ancak yapılan kötü hazırlıklardan dolayı bu sefer başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu seferden sonra tekrardan savaş gemisi eski ismini yani Ark Royal ismini almıştır. 1636 yılında ise Ark Royal Londra yakınlarında bulunan Medway nehrinde hareket halindeyken geçirdiği kaza sonucu batmış ve nehrin derinliklerine gömülmüştür (Hms Ark Royal, Fifth Commission, 1964-1966: 7).

Bu kazadan sonra Ark Royal ismi 1914 yılına kadar tarih sahnesinden çekilmiştir. Bununla birlikte Ark Royal'ın kaza sonucu batması İngilizlerin gemi sektöründe gerilemesine neden olmamıştır. Aksine İngilizler gemi sektöründe hızlı bir ilerleme kaydetmiştir. Özellikle de buharlı gemi yapımlarında önemli adımlar atılmıştır. 1812 yılında İngilizler Comet adındaki ilk buharlı gemilerini Clyde nehri üzerinde yüzdürmüştür. 1818 yılına gelindiğinde Rob Roy adındaki İngiliz buharlısı ilk defa denize açılarak Calais ile Douvres arasında sefer düzenlemiştir (Özdemir, 2018: 114). 1833 yılında da İngilizler buharlı gemilerin iskeletini demir ile yapmış ilerleyen yıllarda da levha kısımlarını demir ile inşa etmeye başlamıştır. Böylelikle zırhlı gemiler dönemi başlamıştır (Kırlı, 2019: 232).

3. Ark Royal Uçak Gemisi-I (1914-1923)

İngiliz donanması Hms Hermes gemisinin üst güvertesine bir fırlatma rampasının yerleştirilmesiyle uçak gemisi denemelerine başlamıştır. Bu

denemede Hms Hermes gemisinin güvertesinin kış tarafında büyük bir bölmenin olması deniz uçaklarına bir ambar oluşturulmasını sağlamıştır. Ayrıca, güvertenin her iki tarafında birer ikişer vinç yerleştirilmiştir. Vinçleri bulundurma sebebi ise uçakları bekletmeden denizden alıp, denize indirmek olmuş ve bu vinçler karşılıklı olarak kullanılmıştır. 1913 yılının temmuz ayında Hermes'in deniz manevraları sırasında katlanır kanat tertibatı ve W / T ile donatılmış kısa S.64 yüzer uçak ve 100. h.p. Caudron G III yüzer uçaklar da denemeler için kullanılmıştır. Bu denemeler sırasında yani 1913 yılının mayıs ve aralık ayları arasında toplam 30 uçuş gerçekleştirilmiştir. Yapılan bu denemelerden etkilenen Deniz Bakanı W. Churchill daha sonra deniz uçağı taşıyan özel tasarımlı bir gemi inşası için donanmayı yetkilendirmiştir. Deniz Bakanı W. Churchill'in deniz uçağı taşıyan özel tasarımlı bir gemi inşası için donanmayı yetkilendirmesinden bir yıl sonra amirallik 1914 yılında petrol tankeri olarak tasarlanan bir ticari gemiyi satın almıştır. Daha sonra bu gemi amirallik tarafından uçak gemisine dönüşümü için gemi yapım şirketi Dry Docks'a verilmiştir. Dry Docks gemi yapım şirketi de kendisine teslim edilen bu gemide güvertelerin altında ve üstünde 7 ila 10 deniz uçağının barınabilmesi, taşınabilmesi, çalıştırılması ve bakımlarının yapılabilmesi için alanlar oluşturmuş, oluşturulan kayar bir kapak ile de uçakların saklandığı alanların rüzgâr ve deniz hasarlarından korunması sağlanmıştır. Yerleştirilen iki tane üç tonluk vinç deniz uçaklarının gemiden çıkarılmasını ve uçakların gemiden ayrılmasından sonra tekrardan gemi hangar güvertesine erişimi sağlayacak şekilde dizayn edilmiştir (Wihley, 1997: 17-18). Gemide ayrıca baş tarafta 39 metre uzunluğunda bir uçuş güvertesi de bulundurulmuştur (Kurter, 2009: 86).

Petrol tankeri olarak tasarlanan ve 1914 yılında yapım aşamasında satın alınarak uçak gemisine dönüştürülen bu ticari gemi dünya denizcilik tarihinin ilk uçak gemisi olma özelliğini de taşımıştır (Blackman, 1955:6). Dönemin şartlarına göre hazırlanan bu uçak gemisinin bünyesinde geliştirilmiş çift kanatlı ve katlanır kanatlara sahip uçaklar yerini almıştır. Bu özelliğe sahip uçaklardan Sopwith amiral tip 807, Short Amiral 135 (Short Amiral 135 uçağı, uçak gemisinin komutanı Clark-Hall tarafından gemideki en değerli değerli deniz uçağı olarak belirtilmiştir), 4 Sopwith , 2 Tabloids tek koltuklu kara uçakları da bu uçak gemisinde bulundurulmuştur (Wihley, 1997: 19).

Bu uçak gemisine isim verilme aşamasına gelindiğinde İngilizler açık denizlerdeki hakimiyetlerini pekiştirecek yeni bir teknolojiyi dünyaya sunduklarını bildikleri için Armada Savaşı'nda kazandıkları açık deniz hakimiyetinin simgesi olan Ark Royal ismini bu uçak gemisine vermeyi uygun bulmuştur.

Dünya'nın ilk uçak gemisinin göreve hazır hale getirilmesi ve ismi verilmesinin ardından ilk görev yeri Çanakkale olmuştur. 1915 yılına gelindiğinde İngiltere ve Fransa tarafından oluşan müttefik donanması Çanakkale'ye deniz harekâtı düzenlemeye karar vermiştir. Alınan bu kararın ardından Ark Royal uçak gemisi harekâta destek sağlamak amacıyla Glasgow şehrinden yola çıkmıştır. Portekiz kıyıları devamında İspanya kıyılarından geçerek, Cebelitarık Boğazı'na gelen Ark Royal, Cebelitarık Boğazı'nı geçtikten sonra Malta'ya ulaşmıştır. Malta'dan Yunanistan bölgesindeki adalar üzerinden Çanakkale bölgesine giriş yapmış, 17 Şubat 1915'te Tenedos'a (Bozcaada) gelmiştir. Bozcaada'nın ardından 27-28 Şubat tarihlerinde Tavşan adasında, 2 Mart-31 Mart tarihleri arasında Bozcaada ve yakınlarında, Nisan ayında Bozcaada, Edremit, Limni Adasının Mondros Limanında, İzmir Körfezi, Bozcaada, Mondros Limanı, Gökçeada, Mondros Limanı, Gökçeada, Kabatepe ve yakınlarında bulunmuştur. Mayıs ayında ise Kabatepe ve yakınlarında ve Gökçeada'ya ulaşmıştır (The Voyages of H.M.S. Ark Royal Operations in the Eastern Mediterranean, Reports H.M.S. Ark Royal From, February-March 1915: 2).

Ark Royal, Çanakkale Boğazı'nda müttefiklerce gerçekleştirilecek bombardımandan iki gün önce yani 17 Şubat 1915'te 16 savaş gemisini içeren bir kuvvetin içerisinde yer alarak Çanakkale'ye gelmiştir. Ark Royal, Çanakkale'ye gelir gelmez bünyesindeki uçaklar hemen görevlendirilmiştir. Ama bu görevlendirme hayal kırıklığı yaratmış, dört uçaktan üçü başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Wihley, 1997:23). Bunun nedeni ise hava koşullarının elverişsiz olmuş olmasıdır. Öyle ki kuvvetli esen rüzgarlar uçuş yapmaya engel oluşturmuştur (Royal Naval Air Service, Dardanelles Operations Reports from H.M.S. Ark Royal, 1915).

18 Şubat 1915'te ise Ark Royal'de bulunan uçaklara verilen görev, Türk topçu mevzilerini keşfetmek olmuştur. Ancak hava şartlarının kötüleşmesi nedeniyle bu uçaklar etkili olamamıştır. Bir uçağın akşamüstü yaptığı keşifte tabya ve istihkamlar keşfedilmiş, Kumkale ve Seddülbahir'e bomba bırakılmıştır (Oran, 2013:658-659).

19 Şubat 1915 tarihinde gerçekleştirilecek saldırıdan önce birleşik donanmanın bünyesine bakıldığında 15 İngiliz gemisi, 4 hafif kruvazör, bir depo gemisi, 16 muhrip, 5 denizaltı, 7 mayın arama-tarama gemisi ve Ark Royal uçak gemisi olmak üzere toplam mevcudu 49'dur (Tekşüt, Ökse ve Sayın, 2012). Bu mevcut içerisinde yer alan Ark Royal'e 19 Şubat saldırı planı içerisinde verilen görev; Ark Royal'den ve Bozcaada'dan kalkacak olan uçaklar, Kabatepe ve Kumkale'den Kepez'e kadar olan bölgede yer alan iç savunma tertibatlarını yok etmesi, Boğaz'ın en dar yerinde bulunan tabyaları etkisiz hale getirmesi, mayın alanlarının tespiti ve tespit edilen

alanların temizlenerek Marmara Denizi'ne girilmesi olarak belirlenmiştir (Tekşüt, Ökse ve Sayın, 2012:35).

19 Şubat 1915 tarihinde Ark Royal'in denize indirdiği iki Short 135 tipi uçak, boğaz ağzında 2 saatlik bir keşif uçuşu yapmış, öğleye yakın Wight tipi deniz uçaklarından biri daha keşif görevi için uçurulmuştur. Bu uçağın verdiği bilgilere göre Türk topçularının sağlam olduğu tespit edilmiştir. Bombardıman sırasında Ark Royal'den havalanan iki uçak da Kabatepe-Arıburnu ve Ertuğrul tabyası üzerinde uçarak buradaki piyade birliklerine bomba atmışlardır da etkili olamamışlardır (Kurter, 2009:87). 28 Şubat 1915 tarihinde yayımlanan Amerikan gazetesi Salt Lake Tribune gazetesine bakıldığında da bu keşif uçuşları detaylandırılarak Amerikan toplumuna yansıtıldığı görülmektedir (Salt Lake Tribune Gazetesi, 28 Şubat 1915). Bu bilgi bizlere Çanakkale'ye yapılan operasyonların dünya gündeminde önemli bir yer teşkil ettiğini göstermektedir.

1 Mart-3 Mart 1915 tarihleri arasında Ark Royal'den kalkan uçaklar Kumkale ve Erenköy tabyalarını ve Seddülbahir civarlarını ve Dardanos bataryasını gözetlemiş, ayrıca bu batarya üzerine bomba ve çivi atışları gerçekleştirmiştir. Ancak topçularımızın ateşi üzerine geri dönmek zorunda kalmıştır (Oran, 2013). 5 Mart 1915'te Ark Royal gemisinden havalanan Sopwith 807 deniz uçağı, müttefik filonun Kepez ve boğaz girişi arasındaki tabyaları tahrip harekâtında ateş idaresinde görev almıştır (Kurter, 2009:89). 5 Mart'ta bu operasyon gerçekleştirilmiş olsa da 5 Mart ve 13 Mart tarihleri arasında hava şartlarının kötü olmasından dolayı uçak kaldırılmamıştır (Yalçın, 2015:355). Bu dönem içerisinde 8 Mart'tan sonrasına değinmek gerekirse, bu tarihten itibaren İngiliz deniz uçakları her gün boğaz üzerinde uçuş yapmış ve gördüklerini haritalara işaretlemişlerdir. Bu görevler esnasında mayın gözetlemeleri de yapılmıştır. Havadan belli bir derinliğe kadar deniz içinin görülebildiği ve uçaktan denizdeki mayınların varlığı saptanabiliyorsa de bu, gün ışığının durumuna ve şiddetine, saate ve deniz yüzeyine bağlı olarak değişiklikler göstermiştir. Bu sorunu çözebilmek için İngiliz gemileri, Ark Royal uçak gemisi yakınında belli bir sahaya, 1,5 ve 4,5 metre derinlikte olmak üzere mayın bırakmıştır. Mayın gözetlemesi yapacak uçaklar, uçuşa başladığında önce bu saha üzerine gelmiş, rasıtlar bunların görünüş koşullarını inceledikten sonra keşif uçuşları yapılabilmıştır (Kurter, 2009:89).

13 Mart'tan 18 Mart'a kadar zaman içinde Ark Royal'den kalkan uçaklar yoğun bir hava faaliyetine girişerek, döşenen mayınları tespit etmeye çalışmışlardır (Oran, 2013). Ayrıca bu dönemde Seddülbahir, Hisarlık, Kilitbahir hattında boğazın Rumeli kıyısı üzerinde keşifler yapılmıştır (Kurter, 2009:91). Bu keşif uçuşlarında Kepez Körfezi'nin batısında çok fazla mayın olmadığı bildirmiştir (Wihley,1997:31).

Ark Royal'in bünyesinde yer alan uçaklar, Çanakkale'deki görevleri esnasında ciddi mekanik sorunlar yaşamışlardır (Wihthey, 1997:19). Bu mekanik sorunlarla birlikte mart ayında gerçekleştirilen başarısız operasyonların ardından 12-15 Nisan tarihleri arasına gelindiğinde Ark Royal, Saros körfezinde bir savaş filosuna eşlik etmiştir. 15 Nisan'da, Ark Royal'den kalkan bir Sopwith ve bir Wight tipi uçaklar Türk savaş gemisi olan Turgut Reis'e bomba atmış ve sahil yolunda Bolayır'a doğru ilerlerken görülen altı tedarik kıtasına saldırı gerçekleştirmişler, ancak başarısız olmuşlardır. Bu saldırı, 25 Nisan'daki Gelibolu çıkarmasına kadar Ark Royal'in deniz uçakları tarafından gerçekleştirilen son görevi olmuştur (Wihthey, 1997:20).

İtilaf Devletleri 18 Mart'taki başarısızlık üzerine Çanakkale Boğazi seferinin akıbeti için, 22 Mart 1915'te Çanakkale açıklarında beklemekte olan Queen Elizabeth muharebe gemisinde bir toplantı yapmış ve bu toplantıya Amiral de Robeck, General Ian Hamilton, Amiral Weymss, General Birdwood, General Braitwaite ve Albay Pollen katılmışlardır. Toplantıya katılanlar Çanakkale Boğazi'nı zorlamak için kara ve deniz kuvvetlerinin iş birliği yapması konusunda anlaşmaya varmıştır (Atabey, 2015:251).

25 Nisan 1915 sabahına gelindiğinde amfibi harekât başlatılmıştır. İngiliz ve Fransız birlikleri asli taarruz grubu olarak Seddülbahir'den, Avustralyalı ve Yeni Zelandalıların oluşturduğu Anzak kolordusu taarruz kuvveti olarak Arıburnu'ndan, bir Fransız tugayı ise Anadolu bataryalarını meşgul etmek ve Anadolu'daki kuvvetlerin Rumeli'ye naklini geciktirmek amacıyla Kumkale'den çıkarılmıştır (Hatip, 2015:175).

Kabatepe'nin hemen kuzeyinde bulunan Arıburnu'na çıkarılacak olan Avustralya-Yeni Zelanda Kolordusu'na (ANZAK) verilen görev, güneyden yapılacak esas harekâta katkısının direkt olması ve buraya çıkarılan kuvvetlerin bölgeye hâkim konumundaki tepeleri ele geçirip, Saros Bölgesi'ndeki Türk birliklerinin Güney Cephesi'ne yardıma gelmelerini engellemek olarak planlanmıştır (Atabey, 2015:253). Ark Royal de plan doğrultusunda Anzak sahil şeridindeki birliklere destek vermek için görevlendirilmiştir. Görev tanımı ise düşman topçu pozisyonlarını keşfetmek olmuştur. Bu sınırlı rolde bile, Ark Royal'den havalanan deniz uçakları bir görünüm elde etmek için iniş yapmakta zorlanmış, yavaş ve büyük olmalarından dolayı da Türk mevzileri tarafından rahat gözlemlenmesine ve Türk birlikleri tarafından yerden ateşlerine maruz kalmasına neden olmuştur. Mayıs 1915 tarihine gelindiğinde Alman denizaltı U-21'in Ege'de ortaya çıkması, düşük hızı ve denizaltı karşıtı savunma sistemi olmayan Ark Royal'in Çanakkale'deki hareket serbestliğini kaybedip, bölgedeki faaliyetlerini sona erdirmesine

neden olmuştur. Çünkü Ark Royal'de savaşın bu aşamasında herhangi etkili bir denizaltı karşıtı önlemi yoktur ve Ark Royal'in hızı yavaştır. Ark Royal, görevinin son bulmasının ardından müttefik donanmasının büyük gemileriyle birlikte Gökçeada'ya çekilmiş ve burada bölgeye yeni gelen uçaklar için bir depo gemisi olarak kullanılmıştır. Burada bu amaçla kullanılan Ark Royal'den havalanan deniz uçakları, keşif, tespit, fotoğraf ve bombalama görevleri ile bölgede 5 ay daha kalmıştır (Wihltley, 2015:36-36).

Alman denizaltılarının bölgede bulunmasıyla birlikte tamamen hareket serbestliğini kaybeden Ark Royal'in geri çekiliş güzergahı ise şu şekilde olmuştur: Haziran ayında Kabatepe, Gökçeada, Temmuz, Ağustos, Eylül, Ekim aylarında Gökçeada, 1 Kasım'da Gökçeada, 2 Kasım'da Gökçeada'dan Mondros limanına, 3 Kasım'da tekrardan Gökçeada ve son olarak 7 Kasım'da Selanik'e geçip bölgeyi terk edip yoluna devam etmiştir (The Voyages of H.M.S. Ark Royal Operations in the Eastern Mediterranean, Reports H.M.S. Ark Royal From, February- March 1915:4). Ark Royal'in bölgeden ayrılmasından sonra yerine Hms My-Ben-Chree gelmiştir. Çanakkale'ye gelen Hms My-Ben-Chree, Ark Royal'den farklı olarak içerisinde uçaklar için özel oluşturulan hangar içerisinde iki deniz uçağı bulundurulmuştur (Wihltley, 1997). Bu teknik özelliğe sahip olan uçak gemisi Hms My-Ben-Cree Çanakkale'de Saros Körfezi'nin sonuna kadar girerek, bünyesindeki uçaklar denize indirilmiş ve yapılan operasyonlara katkı sağlaması amaçlanmıştır (Tekşüt Ökse ve Sayın, 2012:476).

1923 yılında Ark Royal uçak gemisi İngiltere'ye giderek rezerveye alınmıştır (Hms Ark Royal Fifth Commission, 1964-1966).

4. Ark Royal Uçak Gemisi-II (1938-1941)

İngilizler 1914 yılında yapmış oldukları ilk uçak gemisinden sonra 1937 yılında ikinci defa uçak gemisi yapımına başlamıştır. 1938 yılında tamamlanarak denize indirilen bu uçak gemisinde 60 uçak için uygun alan oluşturulmuştur. Bu uçak gemisinin bir diğer özelliği de dönemin tüm teknolojik gelişmelerini bünyesinde barındırmış olmasıdır. (Blackman, 1955:7). Bu özelliklerinden dolayı da bu uçak gemisine İngiliz deniz gücünün sembol ismi olan Ark Royal ismi verilmiştir.

Ark Royal ismini alan bu ikinci uçak gemisinin İkinci Dünya Savaşı'nda taşıma kapasitesi genişletilmiş ve 72 uçak kapasitesine ulaşarak, 1.500 subay ve er taşımıştır. Belirtilen özelliklere sahip Ark Royal uçak gemisi 1940 yılında Norveç Muharebesine katılıp, 15 ay boyunca da Akdeniz'de görev yapmıştır. 27 Mayıs 1941 yılına gelindiğinde ünlü Alman zırhlısı

Bismarck'ın batırılmasında Ark Royal uçak gemisinden kalkan uçaklar görev yapmıştır (Humble,1976:150-152). İkinci Dünya Savaşı süresince de Ark Royal uçak gemisi Almanlar tarafından sürekli batırıldığına dair propagandalara konu olmuştur. Ark Royal uçak gemisinin Almanlar tarafından asıl batırılma tarihi ise 14 Kasım 1941 olmuştur. Şöyle ki bu tarihte sabahın erken saatlerinde Ark Royal bir denizaltı tarafından torpidolanmış ve Cebelitarık civarında batmıştır (Hms Ark Royal Fifth Commission, 1964-1966:8) Ark Royal'ın denizaltıdan batırılmasının arka planında Hitlerin İngiliz donanmasını orta Akdeniz'de işlevsiz bırakmak için denizaltıları yoğun bir şekilde kullanması yatmaktadır. Öyle ki 1941 yılının Eylül ayından itibaren Alman denizaltıları orta Akdeniz'de faaliyetlerini arttırmış ve bunun neticesinde Ark Royal Uçak Gemisi batırılmıştır (Türkdoğan, 1950:18)

5. Ark Royal Uçak Gemisi-III (1950-1978)

İngilizler, ikinci Ark Royal uçak gemisinin batırılmasının ardından üçüncü yeni nesil uçak gemisinin yapımına başlamıştır. Bu uçak gemisinin yapım aşamasında Leeds halkı tarafından 9 milyon sterlinin üzerinde bir para toplanmıştır (Bundan dolayı 19 Eylül 1942 yılında bu uçak gemisi Leeds halkına ithaf edilmiştir). 7 Şubat 1942 yılında İngiliz Kralı George VI yapım aşamasında olan uçak gemisine Ark Royal ismini vermiştir. 1950 yılında ise yapımı tamamlanan Ark Royal'ın denize indirilme töreni münasebetiyle mesaj yayımlayan Kraliçe "Anne" Elizabeth, Ark Royal'e ve gemi yapım sürecini yürüten şirkete iyi niyet mesajı göndermekten çok mutlu olduğunu, Ark Royal'ın İngiltere'nin denizlere hakimiyetinin bir sembolü olduğunu ve gururlu bir mirasa sahip olduklarını ifade etmiştir. (Hms Ark Royal the Last Commission, 1976 -1978:5).

6. Ark Royal Uçak Gemisi-IV (1981-2013)

Üçüncü Ark Royal uçak gemisinde yaşanan ve sık hale gelen teknik aksaklıklardan dolayı bu uçak gemisi seyirden alınıp rezerve edilmiştir. Öte yandan yine Ark Royal ismini verdikleri dördüncü uçak gemisinin yapımına da İngilizler 1978 yılında başlamış ve 1981 yılında yeni ve son Ark Royal uçak gemisini denize indirmiştir. Bu son Ark Royal 1990'ların başında çoğunlukla Adriyatik Denizi'nde bulunmuş ve Balkan ihtilafı sırasında görevlendirilmiştir. 2003 yılında ise Ark Royal uçak gemisi, Körfez Savaşı'nda önemli bir rol oynamıştır. Gerçekleştirdiği bu iki görevin ardından dünyanın farklı bölgelerinde İngiltere için hizmetlerde bulunan Ark Royal uçak gemisinde birtakım teknik aksamalar söz konusu olmuştur. Bundan dolayı 2009 yılında Ark Royal uçak gemisinin modernize edilme çalışmalarına başlanmıştır. Bu çalışmaların ardından iki

sene daha aktif görevde bulunan Ark Royal'ın 31 Mart 2011 tarihinde operasyonel hizmetleri durdurulmuştur. Operasyonel hizmeti durdurulan Ark Royal, İzmir'in Aliğa ilçesinde bulunan söküme tesisi şirketi LEYAL Geri Dönüşüm Ltd'ye satılmıştır. Satışın gerçekleşmesinin ardından hurdalık olmak üzere son Ark Royal 20 Mayıs 2013'te Portsmouth'dan ayrılmış, 10 Haziran 2013'te de Türkiye'ye ulaşmıştır (Recycling of Ex-HMS Ark Royal R07, Disposal Services Authority, 2014:1)

7. Sonuç

Mezhepsel anlamda İngiltere'ye üstünlük sağlamaya çalışan İspanya 1588 yılında İngilizlerle Armada Savaşı'nı yapmıştır. Bu savaşta İngiltere'nin 35 gemisi bulunmaktadır. Dahası bu 35 gemilik donanmanın amiral gemi görevini Ark Royal üstlenmiştir. Kelime anlamı ile kraliyet gemisi olarak bilinen Ark Royal isminin bir diğer önemi de Ark isminin kutsal sandık ve Nuh'un Gemisi olmuş olmasıdır. Mezhepsel bir önemi olan böyle bir savaşta Ark Royal'de İngilizler için mezhepsel bir sembol olmuştur. Savaş sonunda ise Ark Royal ismi mezhepsel bir sembol olmanın yanında İngiltere'nin denizlerdeki güç ve kudretinin sembolü de olmuştur.

1588 yılından itibaren çeşitli görevlerde kullanılan Ark Royal savaş gemisi, 1636 yılında Londra yakınlarındaki Madway nehrinde geçirdiği kazayla batmıştır. Bu batma ile birlikte İngiltere hiçbir gemiye Ark Royal ismini vermemiştir. Böylelikle Ark Royal ismi tarih sahnesinden çekilmiştir. Tabii bu çekilme yaklaşık 278 yıl sürmüştür. 1914 yılına gelindiğinde Ark Royal ismi tekrardan hayat bularak Dünya'nın ilk uçak gemisine isim olmuştur. Dünya'nın ilk uçak gemisine Ark Royal isminin verilmesinin nedeni ise teknolojik anlamda daha önce böyle bir geminin yapılmamış olmasıdır. Çünkü bu ilk yapım ile birlikte İngiltere denizlerdeki hakimiyetini pekiştirmiştir. Tabii doğal olarak bu hakimiyetinin sembolü de Ark Royal ismidir.

Ark Royal ismini alan dünyanın ilk uçak gemisinin ilk görev yeri de Çanakkale olmuştur. Buradaki muharebelerde Ark Royal uçak gemisinden kalkan deniz uçakları keşif, gözetleme ve mayın tespitlerinde görevlendirilmiştir. Ancak deniz uçakları bu görevlerde başarı elde edememiştir. Bu başarısızlıklara istinaden 17 Şubat 1915 tarihinde Çanakkale bölgesine gelen Ark Royal, Mayıs ayından itibaren Alman denizaltılarının tehdidi altında hareket serbestliğini kaybedince bölgeden çekilmek zorunda kalmıştır.

Netice itibarıyla Ark Royal ismi Armada Savaşı'ndan itibaren en ünlü ve tanınan Kraliyet Donanması gemilerinden biri olmuştur. 1914 yılında dünyanın ilk büyük ve modern uçak gemisi olarak inşa edilen ve zamanının

en güçlü savaş gemisine Ark Royal ismi verilmesi İngiltere için gerçek bir gurur kaynağı oluşturmuştur. Ayrıca, Ark Royal ismi verilen uçak gemilerinin tasarımı ve yapısı, Kraliyet Donanması için uçak gemilerinin yapımında tamamen yeni standartlar getirmesi gemi inşa tarihinde Ark Royal isminin özel bir yer ver almasına neden olmuştur. Bununla birlikte ilk iki Ark Royal deniz savaşlarında önemli bir rol oynamıştır. Üçüncü Ark Royal ise kısa ömürlü olsa da İngiltere'ye önemli hizmetlerde bulunmuştur. Diğer üç gemi ile sonrasında gelecek olan Ark Royal ruhu bazı zor zamanlara rağmen büyümeye devam etmiştir. Öyle ki Ark Royal adlı beş gemiden dördü bir zamanlar farklı bir adla bilinse de beşi de her zaman Ark Royal olarak hatırlanmış ve hatırlanmaya devam edecektir.

Tüm bu bilgiler doğrultusunda diyebiliriz ki İngilizler denizlerdeki gücün mümessiline olan vefa borçlarını günümüze kadar inşa edegeldikleri harp ve uçak gemilerine Ark Royal ismini vererek ödemişlerdir. Bununla birlikte Ark Royal ismi belki 50 sene sonra belki 10 sene sonra belki de 5 sene sonra İngilizlerin önemli bir değeri olarak tekrardan karşımıza çıkacaktır. Neticede çalışmada temel amaç doğrultusunda Ark Royal isminin İngilizler için önemi ve bu ismin verildiği gemiler tanıtılmıştır. Bu kapsam dahilinde çok fazla detay verilememiştir.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

Hms Ark Royal Third Commission 1959 December- March 1961.

Hms Ark Royal, Fifth Commission 1964-1966.

Hms Ark Royal, The Last Commission 1976 to 1978.

The Voyages of H.M.S. Ark Royal Operations in the Eastern Mediterranean Reports H.M.S. Ark Royal From, February- March 1915.

Royal Naval Air Service, Dardanelles Operations Reports from H.M.S. Ark Royal, Series VII, February- May 1915.

Salt Lake Tribune Gazetesi, 28/02/1915.

Telif Eserler

Atabey, F. (2015), İtilaf kuvvetleri'nin Gelibolu Yarımadası'na Çıkarma Harekâtı (25 Nisan 1915), *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, (18), s. 249-270.

Blackman, R. V.B. (1955), *The World's Warships*, London: Goldstone Rare Books.

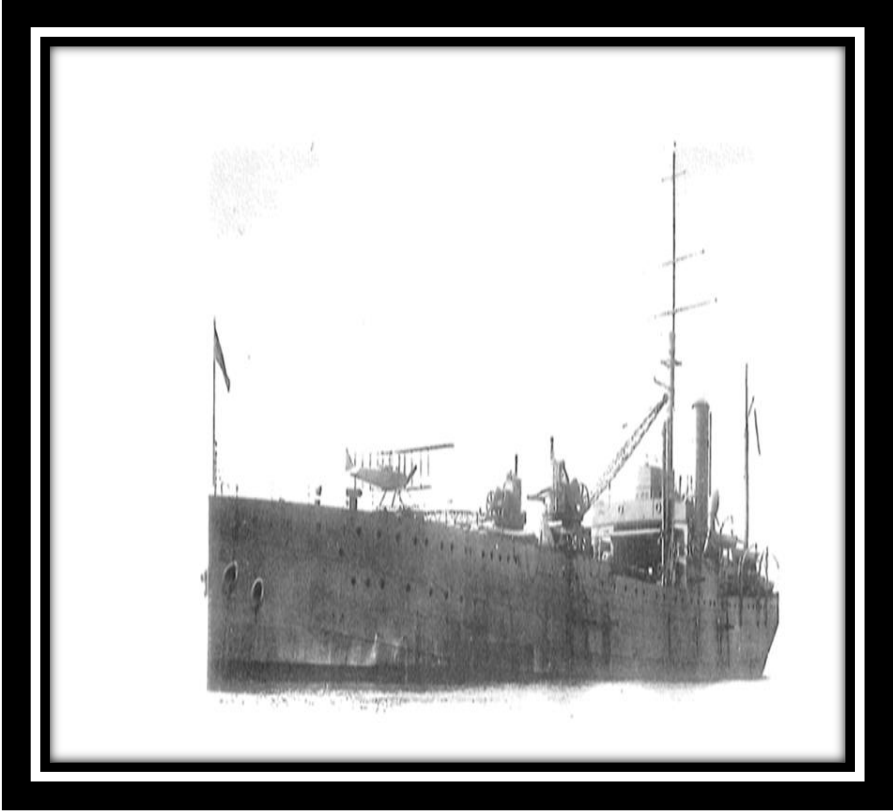
- Humble, R. (1976), *Hitler'in Açıkdeniz Filosu*, (Çev.:Tayfun Mater), İstanbul: Kastaş Yayınları.
- Hatip, S. M. (2015), Birinci Dünya Harbi Çanakkale Savaşları'na Genel Bakış ve Az Bilinenler, Çanakkale Savaşı Denizde mi Kazanıldı?, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, (18), s.161-193.
- Kurter, A. (2009), *Türk Hava Kuvvetleri Tarihi, Cilt 2*, Ankara: Türk Hava Kuvvetleri Komutanlığı.
- Kennedy, P. (2002), *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri (16. Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Askeri Çatışmalar)*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kırlı, E. (2019), Osmanlı Mülkünde İnşa Olunan İlk Zırhlı Vapur, *OTAM*, (46), s.231-260.
- Ministry of Defence (2014), *Recycling of Ex-HMS Ark Royal R07, Disposal Services Authority*, England: DE&S.
- Oran, S. (2013), Çanakkale Cephesinde Hava Harekâtı ve Safhaları, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu Dergisi*, (51), s.653-678.
- Özdemir, M.M. (2018), Denizcilikte Yelkenliden Buharlılara Geçiş Dönemindeki Tereddütler ve Tartışmalar, *Tarih ve Günce*, 1(3), s.111-124.
- Palmer, M. A. (2012), *Denizde Komuta, On Altıncı Yüzyıldan Günümüze Donanmada Komuta ve Kontrol*, (Çev.: Erkan Bebek), İstanbul: Doruk Yayınları.
- Richard, J. B. (1999), *Britian's Greatest Warship Hms Ark Royal IV*, Perpatua: Sutton Publishing.
- Tincey, J. ve Hook, R. (1996), *The Armada Campaign 1588*, London: Osprey Publishing.
- Tekşüt, İ. Ökse, N. ve Sayın, B. (2012), *Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (04 Haziran 1915-09 Ocak 1916), Cilt V, III. Kitap*, Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Türkdoğan, O. (1950), *Akdenizde Konvoy Muharebeleri*, Ankara: Deniz Basımevi.
- Wihltley, C. H. (1997), *Cavalry of The Clouds, Aspects of the Air War in The Eastern Theatre 1914-1918, Universtiy Of Canterbury, Thesis*, New Zealand.

Ek-1

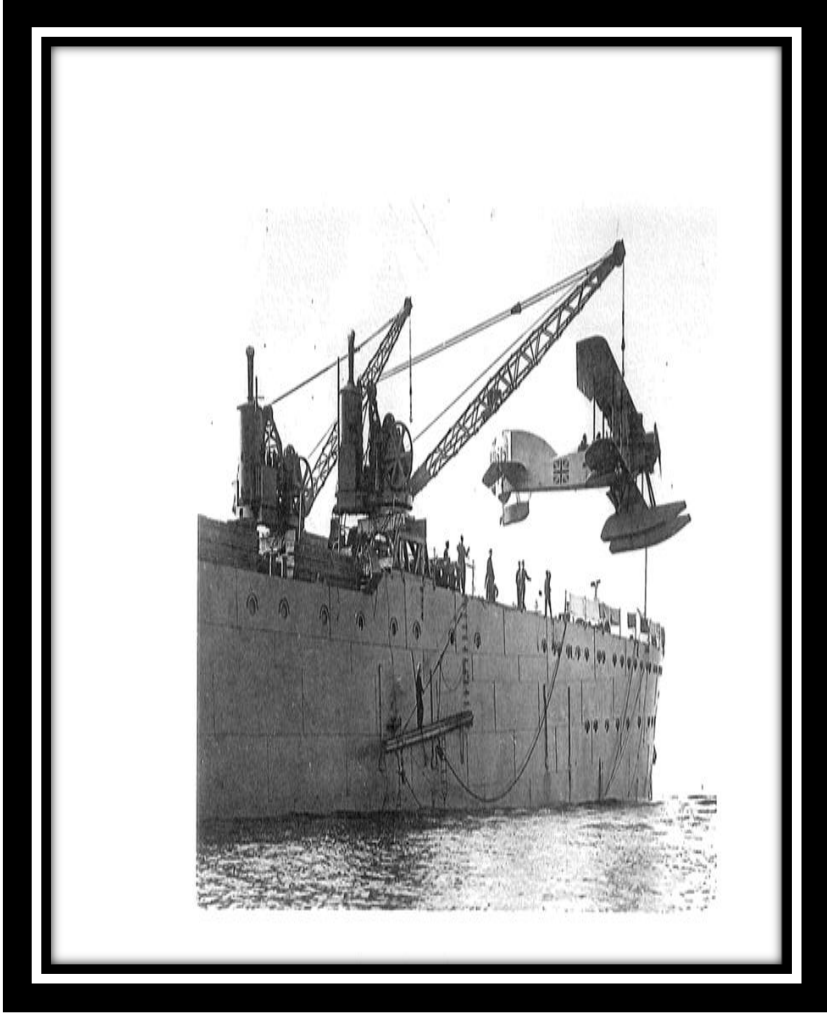
Ark Royal Savaş Gemisi (1587-1636) (İlk Ark Royal) (Hms Ark Royal, Fifth Commission 1964-1966:7)

Ek-2

Çanakkale’de Bulunan İkinci Ark Royal (Whtley, 1997:39)

Ek-3

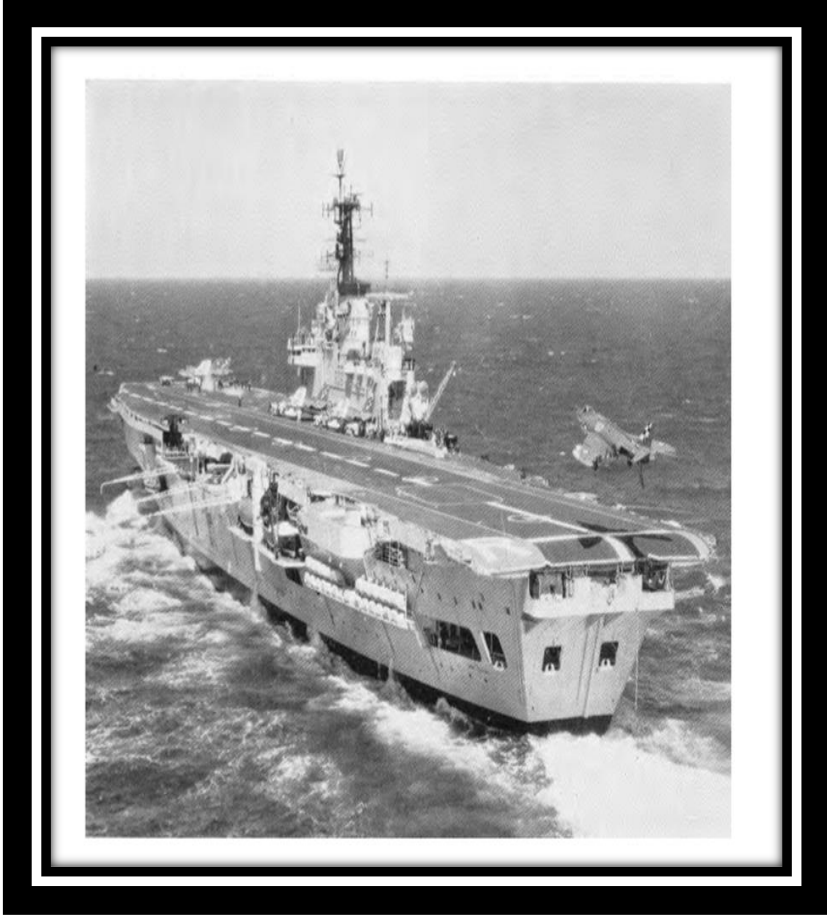
Çanakkale’de Bulunan İkinci Ark Royal (Wihley, 1997:39)

Ek-4

Üçüncü Ark Royal'in Son Saatleri (Hms Ark Royal, Fifth Commission 1964-1966: 8)

Ek-5

Dördüncü Ark Royal (Hms Ark Royal, Fifth Commission 1964-1966: 8)

Ek-6

Son Ark Royal (Recycling of Ex-HMS, 2014:1)